

O SLUČAJU JOHANNESA RYKENERA¹

Rad tematizira prostituciju u srednjem vijeku na temelju izvora o Johannesu Rykeneru. On je uhvaćen, odjeven kao žena, u spolnom odnosu s Johannesom Britbyjem u Londonu početkom prosinca 1394. godine. U radu je ukratko prikazana literatura koja se bavi poviješću seksualnosti, a središnji dio rada čini opis izvora i problematika u vezi s temom. Zaključno su iznesene određene mogućnosti pri istraživanju i popularizaciji ove teme.

Ključne riječi: *Eleanor, Johannes Rykener, London, mikropovijest, prostitucija*

1. UVOD

Povijest seksualnosti predstavlja istraživački izazov i problem u historiografiji koji se odmiče od tradicionalne historiografije usmjerene prema političkoj i društvenoj povijesti velikih zbivanja i „velikih muškaraca“. Kompleksnost tema unutar ovog istraživačkog područja ogleda se u različitim tumačenjima seksualnosti, spolnih odnosa, stavova prema vlastitom tijelu i tijelu druge osobe u različitim povijesnim razdobljima. Tema ovog rada usmjerena je na specifična područja i razdoblje unutar ovog istraživačkog polja, uključujući prostituciju, homoseksualnost i heteroseksualnost te transvestitizam. Ove teme vrlo su zahvalne za proučavanje unutar povijesti svakodnevice 20. stoljeća, kada dolazi do borbe za prava žena i homoseksualaca, seksualne revolucije, razvoja tolerancije i općenito slobode govora. Međutim, istraživanja o srednjovjekovnoj seksualnosti, a posebice o temama muške prostitucije i transvestitizma, ograničena su nedostatkom izvora, *Zeitgeistom* srednjovjekovlja ili time da tek predstoje mnoga temeljna istraživanja, osobito kada je u pitanju medijevistika. Ipak, unatoč shvaćanju srednjovjekovlja kao „mračnog doba“ pod okriljem crkvenih dogmi, gdje je sve bilo ograničeno i pod restrikcijom, postoje različiti izvori koji svjedoče o nesvakidašnjem shvaćanju srednjeg vijeka. Iako se danas muška prostitucija promatra kao nesvakidašnja u srednjem vijeku, doima se kako srednjovjekovnim ljudima to nije bilo strano, već je na određenim područjima, a posebice od razvijenog i kasnog srednjeg vijeka, to činilo svakodnevicu. Središnji dio rada temelji se na izvoru o Johannesu Rykeneru, muškoj prostitutki iz Londona. Vjerojatno se nikada ne bi znalo da je Johannes, odnosno Eleanor kako se nazivao,

1 Temu ovoga rada autorica je izložila na simpoziju *Stvari koje nismo smjeli reći...o seksualnosti* u veljači 2020. godine, s izlaganjem pod naslovom „Muška prostitucija i transvestitizam u srednjem vijeku: studija slučaja Johna Rykenera“. Naslov rada promijenjen je zbog teškoća u apliciranju pojmova poput transvestitizma na srednjovjekovno razdoblje.

postojao da nije uhvaćen u spolnom činu s drugim muškarcem i uhićen. S pomoću ovakva izvora povjesničari mogu ilustrirati prosječan život jedne muške prostitutke u četrnaestostoljetnom Londonu, ali i mnogo šire procese u kasnosrednjovjekovnom londonskom i engleskom društvu. Prije svega, važno je naglasiti da je povjesničarima otežano odrediti na koji je način ova osoba sebe identificirala i da je u historiografskim pregledima, posebice srednjovjekovnim, anakrono koristiti suvremene termine o seksualnosti. Većina rada donosi ime Johannesa Rykenera jer se kao takvo nalazi u izvoru, ne umanjujući činjenicu da je sam sebe nazivao Eleanor. Cilj je ovoga rada prikazati život Johannesa, odnosno Eleanor Rykener, muške prostitutke, uz osvrt na povijest seksualnosti i seksualnost u srednjem vijeku.

2. POVIJEST SEKSUALNOSTI KAO DIO NOVE POVIJESTI

Pod pojmom „nova povijest“ podrazumijevaju se istraživački pravci u historiografiji koji su u posljednjih nekoliko desetljeća usmjereni na teme, ponajprije, iz područja socijalne historije. U istraživanju nove kulturne historije ubrajaju se rasprave iz povijest mentaliteta, povijesti svakodnevice, historijske demografije, historijske antropologije te mikropovijesti i rodne povijesti kojima pripada i tema rada.² Mikropovijesna istraživanja, nastala u okviru povjesničara okupljenih oko časopisa *Annales*, u svoje središte stavljaju povijest „malih ljudi“, a odlikuje ih „historija odozdo“, odnosno „od dna prema gore“. Mirjana Gross navodi da se na ovaj način istražuje zaboravljena povijest širih slojeva potisnutih i marginaliziranih.³ Može se reći, a kako i ističe Natalie Zemon Davis, da mikropovijest ne želi biti reprezentativna, već da nastoji pripovijedati o događajima i osobama iz kojih se može spoznati više nego što je u njima samima. Prema tome, tema koja se bavi životom Johannesa Rykenera prikazuje „iznimku koja je i tipičnost“ te kao takva svjedoči o širim društvenim i povijesnim pojavama i procesima tijekom kasnog srednjeg vijeka na području Engleske. Ovakav pristup je i odlika *paradigme indizionario* za koju Ginzburg kaže da se nepoznati događaji i procesi mogu identificirati preko naizgled beznačajnih tragova te dovesti do konkretnih zaključaka.⁴ Usredotočujući se na povijest seksualnosti kao dijela nove povijesti, valja istaknuti povjesničare i znanstvenike srodnih disciplina koji su svoj historiografski rad usmjerili na ovu temu. Prvenstveno se ističe opus djela Michela Foucaulta i njegova izdanja *Povijesti seksualnosti* u tri volumena u kojima, između ostalog, kaže da društvo konstruira seksualnost, što je u kontekstu teme Johannesa Rykenera zanimljivo promatrati jer se srednji vijek u nepovjesničarskom ili laičkom pogledu smatra ili barem promatra kao konzervativno razdoblje.⁵ Ipak, ulazeći dublje u teme seksualnosti, ponajprije srednjovjekovne, istražuje se kompleksno razgranati svijet seksualnosti, ali i pogleda na seksualnost, što upućuje na zaključak da nije postojao jedinstven stav o seksualnosti u srednjem vijeku. Ovu temu i seksualni život srednjovjekovnih ljudi objasnio je i jedan od predstavnika treće generacije škole Anala – Emmanuel Le Roy Ladurie⁶ u svojim djelima *The Peasants of Languedoc* i *Montaillou: Cathars and Catholics in a French 1294–1324*.⁷ Istraživanja Ruth Mazo Karras pod naslovima *From Boys to Men: Formations of Masculinity in Late Medieval Europe*, *Unmarriages:*

2 A. VÖLKER-RASOR 2016: 145.

3 M. GROSS 1994: 19; M. JELENIĆ 2012: 117.

4 M. GROSS 1994: 21; M. JELENIĆ 2012: 121–122.

5 M. FOUCAULT 1978; M. FOUCAULT 1990; M. FOUCAULT 1986; Ž. SENKOVIĆ 2015: 118.

6 D. TOMAS 2010: 95.

7 E. LE ROY LADURIE 1976; E. LE ROY LADURIE 1980.

Women, Men, and Sexual Unions in the Middle Ages, Sexuality in Medieval Europe: Doing Unto Others i druga predstavljaju vrijedna djela o pogledima na seksualnost u srednjem vijeku.⁸ McCarthyjeva knjiga *Love, Sex and Marriage in Middle Ages* donosi pregled izvora o seksualnosti u čitavom srednjem vijeku, a bavi se i zakonima usmjerenim na ovu temu.⁹ Nadalje, valja istaknuti i historiografski rad V. L. Bollougha, J. A. Brundagea, J. Abertha, C. Beattie, K. A. Fenton i drugih koji se u svojim monografijama ili člancima neposredno ili posredno dotiču teme povijesti seksualnosti s osvrtom na srednjovjekovno razdoblje.¹⁰ Urednička knjiga Kima M. Phillipsa i Barryja Reaya pod nazivom *Sexuality in History: A Reader* pruža pregled određenih pojedinačnih primjera iz europske i svjetske povijesti koji mogu poslužiti istraživanjima seksualnosti, rodnih uloga, odnosu prema homoseksualnosti, spolnim bolestima i identitetu osoba.¹¹

3. SEKSUALNOST U SREDNJEM VIJEKU¹²

Raspravu o tome koje su sastavnice unutar tema povijesti seksualnosti može činiti nekoliko posebnih istraživanja i monografija, no ovdje se svakako ubrajaju teme o pogledu čovjeka na vlastito tijelo, o međuljudskim odnosima i seksualnim tabuima, o pogledu na spolne odnose, brak i reprodukciju čovjeka, homoseksualnost, prostituciju i drugo.¹³ Seksualnost u srednjem vijeku ogleda se u kontekstu crkvenih učenja i negativnom pogledu čovjeka prema spolnim odnosima i seksualnosti općenito. Gotovo svaki spolni čin smatran je grijehom, a seksualna želja smatrana je prijetnjom spasenju duše.¹⁴ S druge pak strane, povijesni izvori svjedoče o svećenicima koji zavode žene, plemićima koji imaju ljubavnice, kmetovima koji se skrivaju u grmlju i slično. Karras zaključuje da ovo gledište odbacuje crkvena učenja kao licemjerna i pretjerano generalna, prilikom čega se zanemaruju životi „običnih“ ljudi.¹⁵ Shvaćanje spolnih odnosa kod „običnih“ ljudi u srednjem vijeku ogleda se i u tome što su oni shvaćali seks kao neki čin koji je netko učinio nekom drugom. Ovakav odnos je u današnjem smislu neodrživ i neshvatljiv, dok su današnji glagoli „voditi ljubav“ ili „seksati se“ jednostavno nepoznati srednjovjekovlju.¹⁶ Uz ovu terminologiju može se govoriti o „aktivnom“ i „pasivnom“ partneru. Karras navodi da su mnogi srednjovjekovni pisci prikazivali žene pohotnijim od muškaraca, a njihova pasivnost nije se ogledala u nezainteresiranosti ili nesudjelovanju u

8 R. M. KARRAS 2003; R. M. KARRAS 2012; R. M. KARRAS 2017.

9 C. McCARTHY 2004.

10 V. L. Bollough i J. A. Brundage uredili su zbornik radova pod naslovom *Handbook of Medieval Sexuality* u kojem donose brojne radove s temama srodnim seksualnosti u srednjem vijeku. John Aberth u monografiji *Contesting the Middle Ages* u poglavlju „No Sex please, we’re Medieval“ raspravlja o pogledu na seksualne odnose u srednjem vijeku, kao i moralnom gledištu na prostituciju. Cordelia Beattie i Kirsten A. Fenton uredile su zbornik o spolu u srednjem vijeku u kojem se prikazuje nekoliko istraživanja o različitim pogledima, od kršćanskog do židovskog, na temu spola. V. L. BOLLOUGH, J. A. BRUNDAGE 1996; J. ABERTH 2019; C. BEATTIE, K. A. FENTON 2011.

11 K. M. PHILLIPS, B. REAY 2002.

12 Cilj je ovog poglavlja prikazati općenite stavke o seksualnosti i homoseksualnosti u srednjem vijeku radi boljeg razumijevanja središnjeg dijela rada, dok je za pregled cjelokupne seksualnosti u srednjem vijeku potrebno puno više prostora doli što pružaju ograničenja rada.

13 *Sex*, <https://www.britannica.com/science/sex> (17. 2. 2020.)

14 R. M. KARRAS 2017: 1–2. Ipak, pretjeranom generalizacijom negativnog odnosa prema seksualnosti u srednjem vijeku dobiva se dojam historiografskog revizionizma, a čitav pojam seksualnosti, iako je zasigurno struktura dugog trajanja, trebao bi biti promatran na određenom području u određeno vrijeme, s eventualnim iznošenjem određenih zajedničkih karakteristika.

15 R. M. KARRAS 2017:2.

16 R. M. KARRAS 2017: 4.

spolnim odnosima, već je to značilo da su žene prijemčivi partneri. Slično se smatra i za istospolne odnose, gdje se razlikuje „onaj koji prodire“ i „onaj u kojeg prodiru“, što je zanimljivo promatrati u kontekstu teme rada.¹⁷ U pogledu heteroseksualnih odnosa spram homoseksualnih, valja napomenuti da je heteroseksualnost u srednjem vijeku, slično kao i danas, smatrana uobičajenom, odnosno nije joj se pridavao značaj. Budući da orijentacija nije bila važna, može se zaključiti kako se spolni odnos dijelio na reproduktivni i nereproduktivni.¹⁸ Paul Halsall, prema Derricku S. Baileyu i njegovoj knjizi objavljenoj 1955. godine pod naslovom *Homosexuality and the Western Christian Tradition*, zaključuje da je homoseksualnost bila široko raširena u srednjem vijeku.¹⁹ Kompleksnost homoseksualnosti i njezina prakticiranja u srednjem vijeku predmet je istraživanja brojnih znanstvenika koji i dalje ne mogu naći konsenzus jer se praksa razlikuje geografski i kronološki. Međutim, za zaključiti je da su istospolni odnosi bili svakako prisutni, posebice u kasnom srednjem vijeku, a u budućim sveobuhvatnim istraživanjima, prema izvorima, povjesničari bi se trebali usredotočiti na zajedničke karakteristike.²⁰

4. IZVORI I LITERATURA O JOHANNESU RYKENERU

Prikaz slučaja Johannesu Rykeneru predstavlja mikropovijesnu temu i jedan od pojedinačnih slučajeva srednjovjekovne prostitucije muškaraca. Kao takav, iako je jedinstven za kasnosrednjovjekovnu Englesku, opis slučaja može pridonijeti širim znanjima o srednjovjekovnom engleskom društvu, položaju žena, crkveno-političkim figurama i dr. O Johannesu saznajemo iz sudskog spisa koji su otkrili Ruth Mazo Karras i David Lorenzo Boyd 1995. godine u London Metropolitan Archivesu, a koji su opisali u svojim člancima objavljenim 1995. i 1996. godine.²¹ Karras i Boyd navode da, iako postoje kasnosrednjovjekovni izvori u Italiji koji govore o sodomiji, ovaj dokument o Johannesu Rykeneru jedini je engleski kasnosrednjovjekovni izvor koji svjedoči o muškoj prostituciji, istospolnim odnosima i transvestitizmu.²² Povjesničar Jeremy Goldberg također se bavio sudskim slučajem Johannesu Rykenera, a u svojim je radovima nastojao opisati društveno-političke okolnosti u kojima je Rykener živio.²³ U svojim istraživanjima na Rykenera se osvrnuo i Isaac Bershadly koji ga smješta u vremenski kontekst, dajući pregled društveno-povijesnih događanja poput pojave lolardizma, ali i pravi razliku između Rykenera i slučaja profesora s Oxforda koji je zlostavljao studente.²⁴ U radu o spolu Cordelia Beattie osvrće se na Rykenerov spolni identitet, ulogu i položaj žena u kasnosrednjovjekovnom društvu, kao i odjeću kao dio spalnog identiteta.²⁵ U posljednje vrijeme sve više rasprava pokreće se oko stvarne naravi i Rykenerova identificiranja samoga sebe u kontekstu onoga čime se bavio, a

17 R. M. KARRAS 2017: 5.

18 R. M. KARRAS 2017: 9.

19 P. HALSALL, *The Experience of Homosexuality in the Middle Ages*, <https://sourcebooks.fordham.edu/pwh/gaymidages.asp> (22. 4. 2020.).

20 D. CHENG 2017: 1–4.

21 R. M. KARRAS, D. L. BOYD 1995: 459–465; R. M. KARRAS, D. L. BOYD 1996: 99–116.

22 R. M. KARRAS, D. L. BOYD 1996: 99.

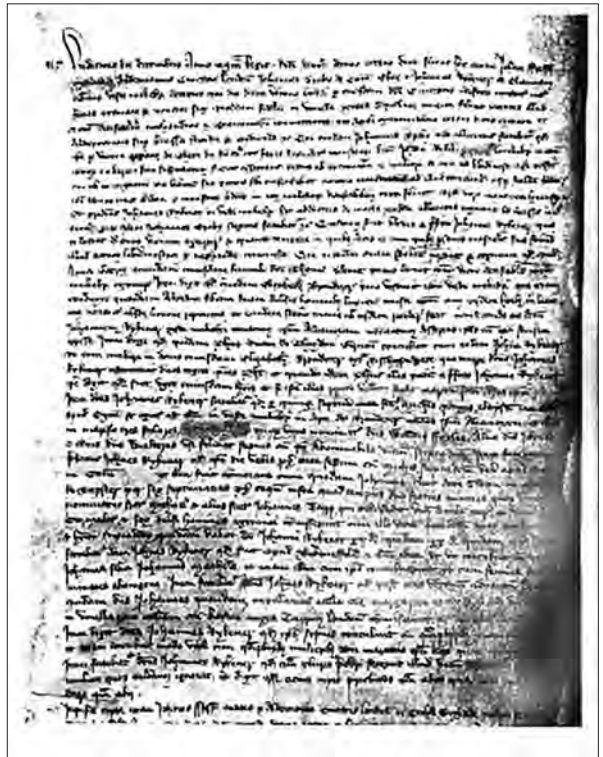
23 J. GOLDBERG 2014: 49–70.

24 I. BERSHADLY 2015: 12–17. Bershadly objašnjava da je u srednjovjekovnom engleskom društvu postojala jasna distinkcija između seksualne devijantnosti i devijantne seksualnosti u smislu da je sodomija mogla biti tolerirana dokle god nije prerasla u skandal. O slučaju profesora s Oxforda više u: D. ELLIOTT 2012: 96–97.

25 C. BEATTIE 2005: 153–170.

istraživanja o tome radila je Ruth Mazo Karras s Tomom Linkinenom, kao i Kadin Henningsen u svom radu o spolovima.²⁶ Karras s Linkinenom raspravlja o tome da bi Johannes, odnosno Eleanor, trebalo smatrati više transrodnom osobom negoli transvestitom jer je svoju društvenu ulogu više definirao kao žena nego muškarac te predlažu da ga se označava pojmovima „ze“ ili „hir“.²⁷ Ipak, ova rasprava zahtijeva mnogo šire spoznaje o poimanju seksualnosti u srednjem vijeku, čije bi poistovjećivanje sa suvremenim pojmovima moglo dovesti do pogriješnih zaključaka.

Specifičnost ovog izvora ne proizlazi samo iz činjenice da je to jedini srednjovjekovni izvor koji svjedoči o istospolnim odnosima, muškoj prostituciji i transrodnosti već leži i u tome da iscrpne analize mogu biti provedene iz nekoliko uglova nekoliko znanstvenih disciplina, što može upućivati i dovođiti do čvršćih zaključaka. Sačuvanost jednog sudskog srednjovjekovnog izvora nije neobična pojava, ipak se radi o administrativnoj i javnopravnoj dokumentaciji koja zauzima značajan i vjerojatno najveći udio u srednjovjekovnoj građi. Na taj način moguće je istraživati, između ostalog, i pravnu povijest.²⁸ Pregledom literature koja govori o Johannesu Rykeneru uviđaju se značajna istraživanja gore navedenih povjesničara i autora, no ova tema pruža mogućnosti za daljnja i opsežnija istraživanja koja će, uz druge izvore i interdisciplinarnu suradnju, moći biti podrobnije opisana.

Slika 1. Izvor o suđenju Johannesu Rykeneru²⁹

26 R. M. KARRAS, T. LINKINEN 2016: 111–121.; K. HENNINGSEN 2019: 249–266.

27 K. HENNINGSEN 2019: 254.

28 R. M. KARRAS, D. L. BOYD 1996: 100.

29 *Medieval Sourcebook*, <https://sourcebooks.fordham.edu/source/1395rykener.asp> (20. 2. 2020.).

5. UHIĆENJE ZBOG „POHOTNOG ČINA“

Sve što se može saznati i istraživati o životu Johannaesa, odnosno Eleanor Rykener, nalazi se u već spomenutom sudskom dokumentu iz 1395. godine o suđenju koje se odvijalo 11. prosinca 1394. godine u vrijeme vladavine Richarda II.³⁰ Naime, toga su dana pred gradonačelnika Johanna Fressha i vijećnike³¹ Londona izvedeni Johannes Britby iz okruga York i Johannes Rykener, koji je sebe nazivao Eleanor. Britbyja i Rykenera, obučenog u žensku odjeću, uhvatili su (i uhitili) gradski činovnici u nedjelju prije suđenja između osam i devet sati kako leže u određenoj staji u Soper's Laneu te čine „taj gnjusni, nespomenuti i sramotni čin“. Obojica uhvaćenih odvojeno su ispitani pred gradonačelnikom i vijećnicima, a njihovi se iskazi međusobno nadovezuju, što upućuje na to da je priča donekle, ako ne i u potpunosti istinita. Britby je rekao da je prolazio kroz ulicu u londonskom dijelu Cheapu³² kada je prišao Johannesu Rykeneru te, misleći da je žena, tražio od nje, odnosno njega, pohotan čin³³. Rykener je od Britbyja tražio novac za svoj posao te su potom otišli zajedno do staje gdje su uhvaćeni u čin, nakon čega su ih činovnici odveli u zatvor, a u izvoru se navodi da je Rykener i dalje bio u ženskoj odjeći.³⁴

6. ŠTO ZNAMO O RYKENERU PRIJE UHIĆENJA?

Prilikom ispitivanja gradonačelnik i vijećnici ispitivali su Rykenera o njegovom prijašnjem djelovanju. Čini se kako je ispitivanje bilo usredotočeno samo na pitanja koja su se odnosila na to tko ga je i kako se naučio baviti prostitucijom, koliko se dugo njome bavi, na kojim je mjestima radio te s kojim je osobama, muškim ili ženskim, počinio „taj pohotan i neizreciv čin“.³⁵ O Rykenerovu podrijetlu i odakle je iz izvora se ne saznaje, a može se samo pretpostaviti da je iz Londona jer je većina njegove djelatnosti bila ondje počinjena.

6.1. U KUĆI ELIZABETH BRONDERER

U izvoru je zabilježeno da se Rykener zakleo svojom dušom da ga je određena Anna, prostitutka bivšeg državnog službenika sir Thomasa Blounta³⁶, prva naučila na koji način činiti taj posao kao žena. Potom ga je Elizabeth Bronderer prvi put odjenula u žensku odjeću, a čini se kako su ona i Johannes imali određeni dogovor pri obavljanju posla. Naime, Elizabeth Bronderer je i svoju kćer Alice prodavala različitim ljudima ostavljajući je u krevetu preko noći bez svjetla, potom bi ujutro

30 GOLDBERG 2014: 49.; Richard II. bio je engleski kralj iz dinastije Anjou-Plantagenet, a vladao je od 1377. do 1399. godine. *Rikard II.*, <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=52881> (19. 2. 2020.).

31 Slobodan prijevod autora. U originalu stoji: „...Johanne Fressh maiore et aldermannis civitatis Londoniensis...“, *Medieval Sourcebook: The Questioning of John Rykener, A Male Cross-Dressing Prostitute, 1395*, <https://sourcebooks.fordham.edu/source/1395rykener.asp> (19. 2. 2020.).

32 Ward of Cheap danas je dio Londona u samom centru grada, a dolazi od stare engleske riječi *Cheap* koja je označavala tržnicu. *Ward of Cheap – heritage*, <https://www.wardofcheapclub.com/heritage.html> (19. 2. 2020.).

33 U izvornom prijevodu: *libidinose*. *Medieval Sourcebook*, <https://sourcebooks.fordham.edu/source/1395rykener.asp> (19. 2. 2020.).

34 *Medieval Sourcebook*, <https://sourcebooks.fordham.edu/source/1395rykener.asp> (19. 2. 2020.).

35 *Medieval Sourcebook*, <https://sourcebooks.fordham.edu/source/1395rykener.asp> (19. 2. 2020.).

36 Sir Thomas Blount i njegov istoimeni sin bili su državni službenici u vrijeme Richarda II. U dokumentu nije navedeno radi li se o Thomasu Blountu ili njegovu sinu, no nesumnjivo se radi o visokim državnim službenicima. *Blount, sir Thomas*, <http://www.histparl.ac.uk/volume/1386-1421/member/blount-sir-thomas-1400> (19. 2. 2020.).

došao Johannes odjeven u žensku odjeću i nazivajući se Eleanor te bi Elizabeth rekla da su klijenti spavali s Rykenerom dok bi on stajao i potvrđivao.³⁷ Rykener je potvrdio i da je spavao s određenim Phillipusom, rektorom od Theydon Garnona, dok je bio u kući Elizabeth Bronderer, a nakon čina Johannes mu je uzeo dvije haljine. Kada je Phillipus upitao Rykenera da mu vrati otuđene haljine, Rykener mu je zaprijetio da je on žena određenog čovjeka te ako mu, odnosno njoj, pokuša oduzeti haljine, zvat će svojega muža da tuži Phillipusa.³⁸

6.2. RAD NA OXFORDSKIM ULICAMA

U daljnjem tekstu notar prenosi da je Rykener priznao kako je pet tjedana prije blagdana svetog Mihaela boravio u Oxfordu, gdje je radio kao švelja, a cijelo vrijeme bio je u ženskoj odjeći. Za vrijeme svog boravka u Oxfordu, Rykener je rekao da su od njega često tražili usluge tri nepoznata znanstvenika koje je imenovao kao sir Willielmusa Foxleeja, Johannes a i Waltera. Nadalje, Rykener je svjedočio da je u petak prije blagdana sv. Mihaela došao u Burford u Oxfordshireu gdje ga je gostioničar John Clerk zaposlio u izvjesnom Swanu kao konobara. Tijekom sljedećih šest tjedana klijenti Rykenerovih seksualnih usluga bila su dva franjevca, pod imenom brat Michael i brat Johannes Barry, koji mu je platio sa zlatnim prstenom. Nadalje, među konzumentima Rykenerovih usluga bili su karmelićanski fratar i šest stranaca, od kojih mu je jedan dao dvanaest penija, drugi dvadeset penija, a treći dva šilinga.³⁹

6.3. BEACONSFIELD

Izvor dalje opisuje kako je Rykener svjedočio da je nakon Oxfordshirea otišao u Beaconsfield.⁴⁰ Ondje je kao muškarac imao spolne odnose s izvjesnom Johannom, kćeri Johannisa Mathewa. Isto tako, njegove su usluge ondje uzela i dva franjevca, ali je ovoga puta on bio odjeven kao žena.⁴¹

6.4. POVRATAK U LONDON

Nakon svog posljednjeg povratka u London i neposredno prije uhićenja pružio je usluge određenom sir Johannesu, negdašnjem kapelanu u crkvi svete Margarete Pattens, a dva druga kapelana počinila su s njim „porok“ iza crkve svete Katarine kod londonskog Towera. Nadalje, svjedočio je da je često, kao muškarac, imao spolne odnose s mnogim časnim sestrama i ženama koje su bile u braku, a koliki je bio njihov broj, nije znao navesti. Također, Rykener je priznao da je imao i mnogobrojne spolne odnose sa svećenicima kao žena, broj isto tako nije znao. U zaključnom dijelu zapisano je kako je Rykener rekao da je od svih klijenata najviše prihvatio svećenike jer su mu oni bili spremni dati, odnosno platiti više.⁴²

37 *Medieval Sourcebook*, <https://sourcebooks.fordham.edu/source/1395rykener.asp> (19. 2. 2020.); Ruth Mazo Karras i David Boyd navode da se kuća Elizabeth Bronderer nalazila u londonskoj četvrti Bishopsgate. R. M. KARRAS, D. BOYD 1996: 111.

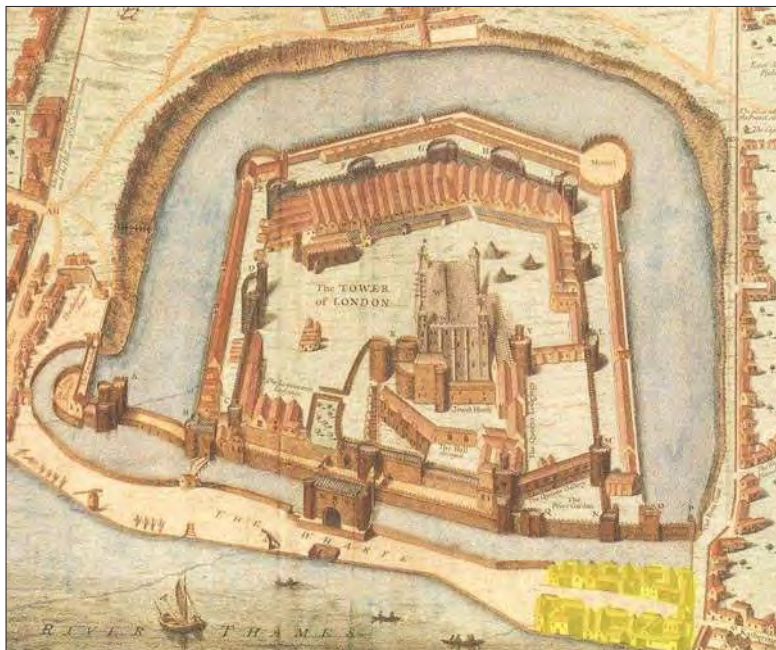
38 *Medieval Sourcebook*, <https://sourcebooks.fordham.edu/source/1395rykener.asp> (19. 2. 2020.).

39 *Medieval Sourcebook*, <https://sourcebooks.fordham.edu/source/1395rykener.asp> (19. 2. 2020.).

40 Beaconsfield je gradić u jugoistočnoj Engleskoj. *Beaconsfield*, <https://www.britannica.com/place/Beaconsfield-England> (20. 2. 2020.).

41 *Medieval Sourcebook*, <https://sourcebooks.fordham.edu/source/1395rykener.asp> (20. 2. 2020.).

42 *Medieval Sourcebook*, <https://sourcebooks.fordham.edu/source/1395rykener.asp> (20. 2. 2020.).

Slika 2. Crkva sv. Katarine pored londonskog Towera⁴³

7. RYKENER NAKON SUĐENJA I RASPRAVA

Nakon ovoga izvora o Rykenerovom suđenju više ni jedan pronađeni izvor ne spominje ni njegovo ime ni navedeni slučaj. Stoga se, zapravo, ne zna što se dogodilo s Rykenerom nakon suđenja. Je li osuđen za sodomiju? Jesu li ga gradonačelnik i vijećnici pustili jer nisu mogli naći zločin za koji bi ga osudili? Je li osuđen samo Johannes, odnosno Eleanor Rykener, a Johannes Britby pušten? Je li postojao dokument ili više njih koji nisu sačuvani za ovaj slučaj? Krije li se Rykenerov spomen u nekim drugim, do sada neotkrivenim izvorima koji leže u londonskom ili drugim jugoistočnoengleskim arhivima u mjestima koje je Rykener posjetio, odnosno posjetila? Možda na ova pitanja povjesničari i znanstvenici srodnih disciplina nikada neće moći ponuditi valjani odgovor, no to ne znači da se istraživanja ove teme ne trebaju provoditi. Ipak, važno je ne voditi anakrone rasprave poistovjećivanjem današnjeg viđenja seksualnosti sa srednjovjekovnim, a pritom ovaj izvor može pridonijeti jasnijem pogledu i shvaćanju kako homoseksualnosti tako i prostitucije u kasnosrednjovjekovnom londonskom društvu.⁴⁴ Također, ovaj izvor može poslužiti i istraživanjima srednjovjekovnog mentaliteta i odnosa „običnih“ ljudi prema seksualnosti. Naime, izvor, iako je naizgled orijentiran isključivo na Johannesu, odnosno Eleanor Rykener u trenutku kada je uhvaćen u spolnom činu s Johannesom Britbyjem, govori više nego što u njemu piše. Dokument izrijekom navodi osam ljudi različitih profila i zanimanja kojima je Rykener pružao usluge. Tu su imena Phillipusa, rektora od Theydon Garnona, oxfordskih znanstvenika sir Willielmusa Foxleeja,

43 Slika je iz otprilike 1570. godine. St Katherine by the Tower, <https://c17thlondontokens.com/tag/st-katherine-by-the-tower/> (19. 4. 2020.).

44 R. M. KARRAS, D.L. BOYD 1996: 111.

Johannesa i Waltera, koji su zasigurno bili vrlo cijenjeni u svojem socijalnom okruženju. Bilo bi zanimljivo istraživati na koji su način državni dužnosnici i znanstvenici gledali na seksualnost, homoseksualnost i pružanje seksualnih usluga te u kojem je to smislu bilo moralno, odnosno nemoralno. Izvor izriekom navodi tri imena klerika: franjevce brata Michaela i brata Johannesa Barryja te sir Johannesa, negdašnjeg kapelana crkve Svete Margarete Pattens, a spominju se i karmelićanski fratri te drugi svećenici. Također, spominju se i časne sestre s kojima je Rykener općio kao muškarac. Iako je zabilježeno da je Rykener pružao svoje usluge odjeven i u muškarca i u ženu, nije izriekom navedeno da je općio s časnim sestrama odjeven u ženu. Ovaj izvor može poslužiti i za pogled Crkve na seksualnost u srednjem vijeku i to s pomoću djelomično ovdje navedenih pitanja: U kojoj je mjeri Crkva dopuštala kršenje celibata svećenika i časnih sestara?; Je li veći grijeh u kršenju celibata bio kada je svećenik bio s muškarcem ili sa ženom?; Na koji je način Crkva zataškavala eventualne skandale uzrokovane svećenicima i časnim sestrama koji su kršili celibat?; Koje su bile unutarnje metode suzbijanja kršenja Crkvenih dogmi i celibata kod klerika?; Jesu li svećenici više plaćali usluge Rykeneru kako on ne bi širio priče da je pružao usluge svećenicima? i slično. U izvoru se navodi da je Rykener svjedočio kako je bio i s određenom Johannom, kćerkom Johannisa Mathewa. Može se pretpostaviti da Johanna nije bila udana jer se spominje kao nečija „kći“, a ne „žena“. U ovom kontekstu može se promatrati i na koji je način društvo gledalo na žene koje su imale seksualne odnose, a nisu bile u braku te na koji je način srednjovjekovlje gledalo na žene koje su ulazile u brak, a nisu bile djevice. Još je jedan aspekt društvenih odnosa koji je moguće istraživati uz pomoć ovog izvora. Naime, Rykener je naveo kako je bio i s puno oženjenih muškaraca i udanih žena. Brojna istraživanja o braku u srednjem vijeku već su napravljena i poneka od njih spomenuta su u ovom članku prilikom pregleda literature, no pogled na prijevaru i moral svakako se može istraživati putem ovog izvora. S obzirom da je Rykener posjetio brojna mjesta i, kako je napomenuo, bio s nebrojenim muškarcima i ženama, mogu se istraživati pojmovi i procesi poput srednjovjekovne ljubavi, odnosa braka, seksa i ljubavi, pretpostavke je li brak uopće podrazumijevao seks i koliko su „obični“ ljudi bili tolerantni. Ove rasprave podrazumijevaju iscrpna istraživanja s napomenom da se srednjovjekovni brak, seks i ljubav ne poimaju sa suvremenim pogledom, a za to je potrebno provoditi koherentnija istraživanja na većem broju izvora. O pogledu Johannesa, odnosno Eleanor kao samoga sebe i njegova poimanja vlastitog identiteta iz teksta izvora ne otkriva se puno. Međutim, u posljednje vrijeme povjesničari, etnolozi i drugi znanstvenici uputili su svoja razmišljanja i istraživanja u ovom pogledu. Aplikacijom suvremenih pojmova poput transrodnosti, transvestitizma, *genderfluid* osoba i slično, istraživači bi mogli „upasti u zamku“ historiografskog anakronizma. Stoga bi Rykenerovo poimanje samoga sebe trebalo promatrati u kontekstu srednjovjekovnih pojmova koji su označavali ono čime se on bavio. Jedan od pojmova kojim su ljudi u srednjem vijeku označavali one koji za seksualne usluge primaju novac bio je *meretrix*. Ovaj pojam u hrvatskom jeziku može se prevoditi pojmovima poput „kurva“, „drolja“ i „prostitutka“, koje označavaju više različitih stvari. Problem je bio sličan i u srednjovjekovlju jer se *meretrixom* nazivalo i žene koje su dobivale novac za seksualne usluge, imale spolne odnose s više muškaraca ili sa svećenicima i slično.⁴⁵ Ipak, iako je terminologija nesustavna i teško je na temelju jednog sudskog izvještaja zaključiti kime je Rykener smatrao sebe i na koji je način vidio svoju djelatnost, povjesničari bi, na temelju sličnih izvora, trebali istraživati identitete „običnih“, „malih“ ljudi u srednjem vijeku.

45 R. M. KARRAS, D.L. BOYD 1996: 104.

8. RYKENER U POPULARNOJ KULTURI

Povijesni izvor o Johannesu Rykeneru doima se kao zahvalna tema za popularizaciju znanosti ili pisanje povijesne fikcije. Ruth Mazo Karras imala je za ideju napraviti povijesnu fikciju, a u dogovoru s Tomom Linkinenom osmišljena je lutkarska predstava pod nazivom „John-Eleanor“, koja opisuje Johanna, odnosno Eleanor kao transrodnu osobu. Predstava je izvedena na Turku festivalu u Finskoj 2012. godine, a nakon toga i ponegdje u Europi.⁴⁶ Ova predstava, „John/Eleanor Rykener“, izvedena je i tijekom *World Puppetry* festivala u Francuskoj, a bila je na turama u Ujedinjenom Kraljevstvu, Sjedinjenim Američkim Državama i Italiji.⁴⁷ Nadalje, povijesni roman pod nazivom *A Burnable Book*, autora Brucea Holsingera, smješten je u četrnaestostoljetnom Londonu. Fabula romana odvija se oko glavnog lika, pjesnika Johna Gowera, te triju sporednih likova: Geoffreya Chaucera, oca engleske književnosti, plaćenika sir Johna Hawkwooda i Johna (Johannesa) Rykenera.⁴⁸

Na tragu istraživanja i knjige Natalie Zemon Davis *Povratak Martina Guerre*⁴⁹ te istoimenog filma iz 1982. godine, izvor o Johannesu, odnosno Eleanor Rykener čini se kao izvrsna mogućnost pisanja već spomenute povijesne fikcije, ili čak izrade povijesnog filma. Svakako bi za takav pothvat trebalo uključiti puno više izvora doli što pruža ovaj sudski spis, no vodeći se Ginzburgovom *paradigmom indiziario* povjesničari i znanstvenici srodnih disciplina mogli bi i trebali uz pomoć dostupnih izvora slične ili iste tematike pronaći način za popularizaciju znanosti s pomoću ovakvih primjera. S obzirom na narav izvora, moguća je ekranizacija istog putem filma ili TV-serije u nekoliko nastavaka temeljenih na Rykenerovu boravištu. Takva ekranizacija podrazumijevala bi i osobe koje se navode u izvoru, a pretpostavljam da bi započela tehnikom in medias res, slično kao što započinje i izvor. Nadam se da će povjesničari i svi oni koji su zainteresirani za popularizaciju povijesne znanosti prepoznati značaj ovoga izvora kako za srednjovjekovna istraživanja, tako i za eventualnu promjenu percepcije o srednjem vijeku u laičkom pogledu.

9. ZAKLJUČAK

Izvor o suđenju i ispitivanju Johannesa, odnosno Eleanor Rykener predstavlja jedinstven slučaj zabilježen u jednom povijesnom izvoru. Unatoč činjenici da je ovo jedini izvor koji govori o Rykeneru, na temelju njega povjesničari mogu iščitati više indirektnih informacija, što u konačnici i jest odlika Ginzburgove *paradigme indiziario*. Naime, izvor pruža pregršt podataka o određenim mjestima u kojima je Rykener boravio, od Londona do Burforda u Oxfordshireu i slično, a kroz ova mjesta može se pratiti i način života jedne prostitutke. Osim načina života i rada kroz prostituciju „glavnog lika“ izvora – Johannesa Rykenera – mogu se istraživati i različite teme srednjovjekovnog mentaliteta, poimanja samoga za sebe i identiteta u odnosu na poimanje seksualnosti. Izvor pretpostavlja i otvara mogućnosti istraživanja s obzirom na povijest žena u srednjem vijeku, odnos prema marginalnim skupinama, povijesne okolnosti u četrnaestostoljetnom Londonu s obzirom na djelovanje

46 R. M. KARRAS, T. LINKINEN 2016: 111.

47 Nothing new about transvestite prostitution in Finnish puppet play, <http://www.rfi.fr/en/culture/20170919-transgender-controversy-very-old-trend-shows-finnish-play-world-puppetry-festival-f> (15. 4. 2020.).

48 *A Burnable Book*, <https://historicalnovelsociety.org/reviews/a-burnable-book/> (15. 4. 2020.); R. M. KARRAS, T. LINKINEN 2016: 111.

49 N. ZEMON DAVIS 2001.

prostitutki i mnoge druge teme usko povezane s osobama koje se spominju u izvoru. Odnos prema marginalnim skupinama općenito u srednjem vijeku intrigantno je promatrati s aspekta podjele srednjovjekovnog društva na svećenstvo, plemstvo i treći stalež. Jesu li marginalizirane skupine bile svrstane u treći stalež ili je ovaj unutar sebe imao još podjela? Zasigurno i ovaj izvor svjedoči o tome jer u njemu nalazimo sva tri stupa srednjovjekovlja. Nadalje, problematika terminologije i identificiranja Johannesesa Rykenera javlja se i u ovom izvoru. Međutim, na temelju lingvističkih predodžbi iz srednjega vijeka na temelju sličnih slučajeva i njegova ponašanja povjesničari nastoje ustvrditi na koji bismo način trebali identificirati Rykenera. Jedna od velikih prednosti ovoga izvora je što ne mora biti zanimljiv isključivo povjesničarima, već se može istraživati i s područja nekoliko znanosti, kao što je etnologija, pravo i povijest prava, sociologija, psihologija i slično, što podrazumijeva i pretpostavlja preduvjete za interdisciplinarna istraživanja i rasprave. Izuzev toga, izvor sam po sebi pruža zanimljivu priču koja bi mogla poslužiti za popularizaciju povijesne znanosti putem filma, TV-serije, navedene predstave, literarnih djela i slično. Na taj bi se način, osim upoznavanja većeg broja ljudi s različitim dijelovima srednjovjekovlja, mogao pobuditi interes za nova istraživanja i saznanja o ovom razdoblju i njegovim kompleksnostima. Možemo zaključiti da je izvor o suđenju Johannesu Rykeneru, odnosno Eleonor još jedan mikropovijesni izvor koji prikazuje život „običnih“ ljudi, a povjesničarima nudi mogućnost znatnijeg istraživanja „historije odozdo“ u suglasju s mikropovijesnim metodama.

BIBLIOGRAFIJA**MONOGRAFIJE**

- J. ABERTH, 2019 – John Aberth, *Contesting the Middle Ages. Debates that are Changing our Narrative of Medieval History*, New York: Routledge, 2019.
- M. FOUCAULT, 1978 – Michel Foucault, *History of Sexuality. Volume I: An Introduction*, New York: Pantheon Books, 1978.
- M. FOUCAULT, 1990 – Michel Foucault, *History of Sexuality. Volume II: The Use of Pleasure*, New York: Vintage Books–A Division of Random House, Inc., 1990.
- M. FOUCAULT, 1986 – Michel Foucault, *History of Sexuality, Volume III: The Care of the Self*, New York: Pantheon Books, 1986.
- R. MAZO KARRAS, 2003 – Ruth Mazo Karras, *From Boys to Men: Formations of Masculinity in Late Medieval Europe*, Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2003.
- R. MAZO KARRAS, 2012 – Ruth Mazo Karras, *Unmarriages: Women, Men, and Sexual Unions in the Middle Ages*, Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2012.
- R. MAZO KARRAS, 2017 – Ruth Mazo Karras, *Sexuality in Medieval Europe: Doing Unto Others*, London: Routledge, 2017.
- E. LE ROY LADURIE, 1976 – Emmanuel Le Roy Ladurie, *The Peasants of Languedoc*, Illinois: University of Illinois Press, 1976.
- E. LE ROY LADURIE, 1980 – Emmanuel Le Roy Ladurie, *Montaillou: Cathars and Catholics in a French village 1294–1324*, London: Penguin Books, 1980.
- C. MCCARTHY, 2004 – Conor McCarthy, *Love, Sex and Marriage in Middle Ages*, London: Routledge, 2004.
- K. M. PHILLIPS, B. REAY 2002 – Kim M. Phillips, Barry Reay, *Sexualities in History: A Reader*, New York: Taylor & Francis Group–Routledge, 2002.
- A. VÖLKER-RASOR, 2016 – Anette Völker-Rasor, Rani novi vijek, Zagreb: Golden marketing–Tehnička knjiga, 2016.
- N. ZEMON DAVIS, 2001 – Natalie Zemon Davis, *Povratak Martina Guerrea*, Zagreb: Konzor, 2001.

ČLANAK U ČASOPISU

- I. BERSHADY, 2015 – Isaac Bershad, Sexual Deviancy and Deviant Sexuality in Medieval England, *Primary Source*, 5, Mississippi, 2015, 12–17.
- D. CHENG, 2017 – Dorothy Cheng, Homosexuality in High Medieval Europe: Reformist Thought and its Effects on Queer Subculture, *Just*, 1, Nottingham, 2017, 1–4.
- J. GOLDBERG, 2014 – Jeremy Goldberg, John Rykener, Richard II and the Governance of London, *Leeds Studies in English*, 45, Leeds, 2014, 49–70.
- M. GROSS, 1994 – Mirjana Gross, Mikrohistorija. Dopuna ili suprotnost makrohistorije?, *Otium*, 2, Zagreb, 1994, 18–35.
- M. JELENIĆ, 2012 – Marko Jelenić, Intelektualni kozmos jednog povjesničara. Mikrohistorija u posljednjih četrdeset godina, *Tabula*, 12, Pula, 2014, 117–126.
- K. HENNINGSEN, 2019 – Kadin Henningsen, “Calling [herself] Eleanor”: Gender Labor and Becoming a Woman in the Rykener Case“, *Medieval Feminist Forum: A Journal of Gender and Sexuality*, 55, Kalamazoo, 2019, 249–266.
- R. MAZO KARRAS, D. L. BOYD, 1995 – Ruth Mazo Karras, David Lorenzo Boyd, The Interrogation of a Male Transvestite Prostitute in Fourteenth Century London, *GLQ*, 1, Durham, 1995, 459–465.
- Ž. SENKOVIĆ, 2015 – Željko Senković, Foucault i teorija seksualnosti, *Metodički ogledi*, 22, Zagreb, 2015, 117–131.
- D. TOMAS, 2010 – Domagoj Tomas, Doprinis škole Anala historiografiji, *Essehist*, 2, Osijek, 2010, 94–97.

ZBORNİK RADOVA I UREDNIČKE KNJIGE

- C. BEATTIE, 2005 – Cordelia Beattie, Gender and Femininity in Medieval England, in: *Writing Medieval History*, ed. Nancy Partner, London, 2005, 153–170.
- D. ELLIOTT, 2012 – Dyan Elliott, Sexual Scandal and the Clergy; a Medieval Blueprint for Disaster, *Why the Middle Ages Matter: Medieval Light on Modern Injustice*, eds. C. Chazelle, S. Doubleday, F. Lifshitz, A. G. Remensnyder, London, 2012, 90–105.

- Handbook of Medieval Sexuality*, eds. V. L. Bollough, J. A. Brundage, New York–London: Garland Publishing Inc., 1996.
- Intersections of Gender, Religion and Ethnicity in the Middle Ages*, eds. C. Beattie, K. A. Fenton, New York: Palgrave Macmillan, 2011.
- R. MAZO KARRAS, D. L. BOYD, 1996 – Ruth Mazo Karras, David Lorenzo Boyd, „Ut cum muliere”: A Male Transvestite Prostitute in Fourteenth Century London, *Premodern Sexualities*, eds. L. Fradenburg i C. Freccero, New York–London, 1996, 99–116.
- R. MAZO KARRAS, T. LINKINEN, 2016 – Ruth Mazo Karras, Tom Linkinen, „John/Eleanor Rykener Revisited”, *Founding Feminisms: Essays in Honor of E. Jane Burns*, eds. L. E. Doggett, D. E. O’Sullivan, Woodbridge–Suffolk, 2016, 111–121.
- WEB–STRANICE**
- N. BERRILL, 2013 – N. J. Berrill, *Sex*, 2013, <https://www.britannica.com/science/sex> (pregledano 17. 2. 2020.)
- P. HALSALL, 1988 – Paul Halsall, *The Experience of Homosexuality in the Middle Ages*, 1998, <https://sourcebooks.fordham.edu/pwh/gaymidages.asp> (pregledano 22. 4. 2020.)
- P. HALSALL MAY, 1998 – Paul Halsall May, *Medieval Sourcebook: The Questioning of John Rykener, A Male Cross-Dressing Prostitute, 1395*, 1998, <https://sourcebooks.fordham.edu/source/1395rykener.asp> (pregledano 19. 2. 2020.)
- C. HOGGART, 2014 – Carol Hoggart, *A Burnable Book*, 2014, <https://historicalnovelsociety.org/reviews/a-burnable-book/> (pregledano 15. 4. 2020.)
- R. HYAMS, 2017 – Rosslyn Hyams, *Nothing new about transvestite prostitution in Finnish puppet play*, 2017, <http://www.rfi.fr/en/culture/20170919-transgender-controversy-very-old-trend-shows-finnish-play-world-puppetry-festival-f> (pregledano 15. 4. 2020.)
- Rikard II.*, Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=52881> (pregledano 19. 2. 2020.)
- THE EDITORS OF ENCYCLOPEDIA, 2013 – The Editors of Encyclopaedia, *Beaconsfield*, 2013, <https://www.britannica.com/place/Beaconsfield-England> (pregledano 20. 2. 2020.)
- Ward of Cheap – heritage*, Ward of Cheap Club, <https://www.wardofcheapclub.com/heritage.html> (pregledano 19. 2. 2020.)
- L. S. WOODGER – L. S. Woodger, *Blount, sir Thomas*, <http://www.histparl.ac.uk/volume/1386-1421/member/blount-sir-thomas-1400> (pregledano 19. 2. 2020.)